
NAAR EEN BAANBOUWEND INDUSTRIEBELEID IN VLAANDEREN

Guido Nelissen, ACV-Metaal

---

1. De stille overname van het industriebeleid door de globale markt

Industriebeleid kan gedefinieerd worden als het geheel van micro-economische instrumenten die een structurele impact hebben op het bedrijfsleven en op het economisch en regelgevend kader waarin ondernemingen moeten opereren. Hiertoe behoren zowel regulerende (handelsbeleid, technische standaarden en normen, vennootschapswetgeving) als financiële (belastingwetgeving, subsidiëring) instrumenten, naast maatregelen die de economische omgeving vorm geven (infrastructuur, opleiding, ruimtelijke ordening, O&O). Zelf voegen we er een sociale dimensie aan toe: het sociaal begeleiden van structurele aanpassingsprocessen (zowel op micro- als op macroschaal).

Industriebeleid in een of andere vorm heeft altijd bestaan en zal ook altijd blijven bestaan. Zelfs in de VS waar het onderwerp taboe is, is overheidsinterventionisme ruim aanwezig (via fiscale maatregelen, financiële steun, overheidsagentschappen zoals NASA, defensiebestellingen, protectionistische maatregelen als de “Buy American Act” of invoerbepalingen op staal).

Industriebeleid wordt vaak geassocieerd met marktverstoring overheidsingrijpen, bescherming van de eigen industrie, protectionisme. Terecht, want industriebeleid hangt nauw samen met de vraag hoeveel overheidsinmenging nodig/goed is voor de economie.

Door de veranderingen in de economische omgeving evolueerde het industriebeleid ook drastisch in de loop der jaren. Was het nationale industriebeleid in de jaren '60 en '70 eerder protectionistisch (via handelsbelemmeringen), interventionistisch en marktversturend (via staatshulp, overheidsparticipaties, overheidsbestellingen voor bevoorrechte bedrijven), dan is het industriebeleid doorheen de tijd steeds meer marktconform geworden. Zelfs het Europees industrieel beleid werd aanvankelijk gekenmerkt door interventionisme. Zo werd getracht de staalsector te rationaliseren met productiequota's, importbeperkingen, minimumprijzen. En de wetenschapsprogramma's bevoordeligden steeds dezelfde Europese multinationals (in een poging om "Europese kampioenen" te creëren. Deze benadering werd intussen wel verlaten ten voordele van kaderprogramma's waarop alle bedrijven kunnen intekenen en ten voordele van een veel grotere betrokkenheid van KMO's.

Onder invloed van de globalisering en de wereldwijde liberalisering zijn regeringen moeten overschakelen naar het zoeken van instrumenten die bijdragen tot het wereldwijd concurrentievermogen van de eigen industrie.

Op macro-economisch vlak werd steeds meer afstand genomen van het Keynesianisme, dat het Europees economisch beleid zo kenmerkte in de naoorlogse periode, om plaats te maken voor een restrictief monetair beleid, economische liberalisering en meer nadruk op aanbodfactoren (flexibiliteit, deregulering, ...). De Europese liberaliseringsgedachte (interne markt, EMU) stond daarbij haaks op elke vorm van marktcorrigerend optreden ten voordele van de nationale industrie. Ook het ineensstorten van de Sovjet-Unie heeft er ongetwijfeld toe bijgedragen dat de rol van de overheid in de economie drastisch terugschroefd werd.

Kortom, de markt heeft het actieve interventionistische industriebeleid verdrongen. In de loop der jaren was er rond industriebeleid ook een uiterst negatieve beeldvorming ontstaan. Reden daarvoor was de associatie met het kunstmatig, met veel geld in leven houden van ten dode opgeschreven bedrijven en sectoren. Het industriebeleid was daarbij sterk gepolitiseerd waardoor de overheidsmiddelen niet altijd ingezet werden daar waar het algemeen belang het gediend was. Dat het ingeslapen Belgische holdingkapitalisme zijn verlieslatende bedrijven naar de overheid en de factuur naar de belastingbetaler doorschoof, zorgde eveneens voor veel ergernis.

De overgang naar een marktconform industriebeleid wordt getypeerd door :

- privatiseringen in plaats van overheidsparticipatie;
- horizontale maatregelen (die alle bedrijven op gelijke voet behandelen en gericht zijn op het algemene omgevingsklimaat) i.p.v. verticale maatregelen.

- len (het ondersteunen van specifieke sectoren);
- een evolutie van steun aan grote, volgroeide ondernemingen naar meer steunverlening voor KMO's en starters;
  - “pick the winners” (helpen groeien van succesvolle bedrijven) i.p.v. “protect the losers” (afremmen van het proces van desindustrialisering);
  - een ondersteunend beleid eerder dan een regulerend/controlerend/ interventionistisch o.m. via planning;
  - een positief beleid (ondersteunen concurrentievermogen, structurele aanpassingen) i.p.v. een negatief beleid (afremmen van structurele veranderingen, protectionisme);
  - kennisontwikkeling i.p.v. het ondersteunen van traditionele sectoren;
  - Europese regelgeving die de nationale wetten verdringt (wat tot convergentie van het beleid van de lidstaten geleid heeft) met daarin ingrediënten uit alle lidstaten : technologie (Frankrijk), opleiding en werkgelegenheid (Duitsland), dominantie concurrentieprincipe (Verenigd Koninkrijk).

Op die manier is een hybride model van industriebeleid gegroeid met de overheid als partner van de industrie eerder dan als de ‘big brother’ die zelf alles beter weet. De opgestoken arm werd een uitgestoken hand. Hierdoor is het industriebeleid heel wat minder spectaculair geworden, met vele kleine maatregelen met een relatief beperkte impact. Het overhevelen van bevoegdheden enerzijds naar Europa en anderzijds naar de deelstaten, zorgde voor extra complexiteit, vele beslissingslagen en een enorme bevoegdheidsversplintering.

Het reduceren van de rol van de overheid tot een marktconform omgevingsbeleid biedt evenwel weinig toekomstperspectief. Het begeleiden van structurele veranderingen en het stimuleren van duurzame ontwikkeling vereist een voluntaristisch overheidsingrijpen. Een scenario waarin de onzichtbare hand van de markt gekoppeld wordt aan een onzichtbare overheid zal de economische en maatschappelijke vooruitgang afremmen. In dit scenario is er immers enkel plaats voor meer efficiëntie en lagere kosten. Het zal tot een economische groei leiden die het verleden enkel extrapoleert en structurele veranderingen/aanpassingen verhindert. Het bedrijfsbeleid zal dan vooral gericht zijn op het perfectioneren van wat bestaat. Wil een samenleving evenwel de nieuwe maatschappelijke uitdagingen en behoeften (geconcentreerd rond sociale, ecologische en economische duurzaamheid) beantwoorden, dan is visie en strategie onontbeerlijk. En het industriebeleid is daarbij het instrument bij uitstek om de objectieven van een duurzame economische vooruitgang door te laten dringen in de economische beslissingsprocessen.

Het verschil tussen een actieve overheid die duurzame ontwikkeling nastreeft en een overheid die zich louter aanpast aan de internationale markt wetten om

de competitiviteit van de eigen ondernemingen veilig te stellen, wordt perfect geïllustreerd in de tabel op de volgende pagina:

	Verdergaande globalisering	Duurzame ontwikkeling
Bestuur	WHO dwingt vrije concurrentie af. Geen echte doorbraak op vlak van wereldwijde sociale en ecologische standaarden	Ontstaan van vormen van globaal bestuur ter ondersteuning van duurzame ontwikkeling
EU	Geen beleid gericht op duurzaamheid; volledig vertrouwen op markt en bedrijfsleven om duurzaamheid te realiseren	Sterke integratie van het beleid van duurzaamheid tussen de diverse beleidsniveaus; regulering en beïnvloeding marktmechanismen
Consumentengedrag/waarden/vraagpatronen	Individualisme en nastreven persoonlijke behoeftebevrediging; sterk geïndividualiseerde vraagpatronen	Gemeenschappelijke waarden en een mondiaal perspectief domineren. De vraag verschuift van goederen naar diensten
Innovatiebeleid	Versterking concurrentie- en innovatievermogen bedrijfsleven	De grote maatschappelijke problemen m.b.t. duurzame ontwikkeling worden aangepakt
Transport/energie	Vrijgemaakte maar oligopolistische markten, lage energieprijzen, weinig nadruk op hernieuwbare energie	Gemengde private/publieke markten, hoge energieprijzen, zware investeringen in hernieuwbare energie
Duurzame ontwikkeling	Sterke nadruk op economische groei als basisvoorwaarde voor duurzame ontwikkeling	Klemtoon op ecologische en sociale duurzaamheid vanuit een proactieve benadering
Onderwijssysteem	Gedeeltelijke privatisering opleidingen	Sterke nadruk op het versterken van de Europese kennisbasis en leidende rol overheid in uitbouw onderwijs
Hoger onderwijs	Sterke nadruk op wetenschappelijke uitmuntendheid in de traditionele disciplines	Sterke nadruk op interdisciplinaire samenwerking, zachte vaardigheden en probleemoplossend vermogen
Arbeidsmarkt	Weinig coördinatie; groeiende loonverschillen	Een gecoördineerd beleid gericht op het wegwerken van de onevenwichten
Sociale zekerheid	Steeds meer overgelaten aan de individuele voorkeuren	Geen privatisering, maar een geleidelijke Europese harmonisatie

Bron. European Commission, *The Future of Manufacturing in Europe 2015-2020. The Challenge for Sustainability*, maart 2003

2. De eindeloze queeste naar een Europees industrieel beleid

Industrieel beleid werd pas officieel een beleidsbevoegdheid van de Europese Unie in het Verdrag van Maastricht (1992). Volgens art. 130 dient de EU de noodzakelijke voorwaarden voor een competitieve industrie te garanderen. Het artikel eindigt met te stellen dat dit evenwel geen basis kan vormen voor de invoering van maatregelen die de concurrentie kunnen verstoren. Dit kelderde meteen de Franse hoop op een industrieel beleid als tegengewicht voor het alomdinerende mededingingsbeleid. Hun “nationale kampioenen” zoals Thomson, Bull, Renault,... konden niet langer uit de staatsruif eten. Tevens werd bepaald dat het in eerste instantie de lidstaten zijn die het industrieel beleid voeren en dat de rol van de EU coördinerend is (subsidiariteitsprincipe).

In Maastricht werd ook art. 123 van het Verdrag van Rome herzien, in die zin dat de Unie voortaan ook de aanpassing van werknemers aan industriële veranderingen en aan veranderingen in de productieorganisatie zal financieren vnl. via beroepsopleiding. Deze vorm van bedrijfssubsidiëring wordt dus expliciet mogelijk gemaakt. De Vlaamse regering heeft hier overigens gul gebruik van gemaakt om bijvoorbeeld de modernisering van de autoassemblage mogelijk te maken.

In het begin van de jaren '90 werd Europa andermaal getroffen door een zware economische crisis. En de lidstaten trachtten andermaal met concurrerende devaluaties en sociaal en fiscaal opbod hun economische problemen te exporteren. Bewust van het gevaar van desintegratie lanceerde Jacques Delors zijn Witboek voor meer Groei en Werkgelegenheid (1993). Het Witboek was een poging om de verbetering van het concurrentievermogen (het aanbodbeleid) te koppelen aan een Keynesiaans overheidsingrijpen.

Later volgden nog diverse mededelingen die het industriebeleid trachten te verzoenen met het streven naar marktintegratie. Maar desondanks is er van een gecoördineerd optreden (de bevoegdheden inzake industriebeleid werden uitgesmeerd over een serie commissarissen) en follow-up nooit sprake geweest.

Sedert 1994 was Europa overigens in de ban van de interne markt, de invoering van de euro en de daaraan verbonden noodzaak om de macro-economi-

sche evenwichten te herstellen. Nu de interne markt een feit is en de fundamentele evenwichten zijn hersteld, merken we dat de EU naar nieuwe impulsen zoekt voor het integratiestreven. In 2000 werd de strategie van Lissabon gelanceerd. Deze moet van Europa de meest competitieve en dynamische kennisindustrie ter wereld maken tegen 2010, met daarbij volledige werkgelegenheid. Dit veronderstelt een jaarlijkse groei van 3% en zowat 15 miljoen nieuwe jobs.

In 2001 werd vervolgens op de Top van Göteborg gepleit voor een strategie voor drieledige duurzame ontwikkeling: economisch, sociaal en ecologisch. En in Barcelona (2002) werd de doelstelling gelanceerd om de O&O-uitgaven in de EU op te trekken tot 3 % van het BBP. De industrie zou moeten instaan voor 2/3 van die inspanning.

Om al deze beloftes concreter te maken, lanceerde de Commissie in november 2002 andermaal een mededeling rond industriebeleid. De Commissie vond een nieuwe invulling van het industriebeleid ook noodzakelijk, gelet op een aantal structurele ontwikkelingen zoals de voltooiing van de interne markt, de globalisering, de opkomst van bedrijfsnetwerken, de toenemende vervlechting tussen industrie en diensten, de uitbreiding van de Unie naar het oosten, de opmars van ICT in alle sectoren van de economie en de maatschappelijke verzuchtingen rond duurzame ontwikkeling. Er werd nadrukkelijk gesteld dat een meer systematische benadering nodig is. Overigens werd een nieuwe raad voor het concurrentievermogen (die de fusie is van bestaande raden rond interne markt, industrie en onderzoek) opgericht. Deze zou moeten uitgroeien tot een krachtig instrument voor een dergelijke globale Europese aanpak.

De recente mededeling heeft alvast de verdienste dat ze een basis vormt om politiek en samenleving te mobiliseren rond industriebeleid. De vertaling naar actieprogramma's die ook nog opgevolgd en uitgevoerd worden, dient evenwel nog te gebeuren.

Op uitzondering van Airbus en de mobiele telefonie (de GSM groeide uit tot de wereldstandaard), zijn de Europese industriële successen de voorbije jaren eerder beperkt geweest en is de Europese industrie gedegradeerd tot een volger van de Amerikaanse. De verwachting is dan ook dat de nieuwe mededeling rond industriebeleid deze trend keert.

3. Trendy trends

Een vernieuwd industrieel beleid kan niet anders dan vertrekken van een serie structurele maatschappelijke en economische ontwikkelingen:

3.1. Geo-economie

De globalisering leidde tot een opdeling van de wereldeconomie in een drie-eenheid (de triade): Amerika, de EU en Japan. China, met voldoende volk om de hele wereldproductie van goederen voor zijn rekening te nemen, zal binnen enkele decennia tot dit select kringetje doorgedrongen zijn (mits politieke stabiliteit, d.w.z. zolang China communistisch blijft zal het kapitalisme er floreren). Elk heeft daarbij zijn eigen lageloonzone (Latijns-Amerika voor de VS, Oost-Europa voor Europa en Z.O.-Azië voor Azië). Via delokalisaties naar deze lageloonzones zijn de drie economische blokken in staat om hun eigen industriële basis in stand te houden.

3.2. Globale liberalisering en netwerkeconomie

Wereldwijd sneuvelde de voorbije jaren heel wat beperkingen op goederen- en kapitaalstromen. Bedrijven pasten hun strategie aan de wereldmarkt aan. Nieuwe vormen van bedrijfsorganisatie (outsourcing, co-opetition d.w.z. alle mogelijke vormen van samenwerking tussen concurrerende bedrijven en just-in-time toelevering) zorgden voor een eindeloze opsplitsing van de waardeketens. Informatietechnologieën maakten begrippen als tijd en ruimte irrelevant. Elk onderdeelje van het productieproces wordt precies daar gelokaliseerd waar dit het meest voordelig kan gebeuren. Gevolg is dat de industriële productie nu verloopt in steeds verder uitdeinende internationale bedrijfsnetwerken. Hierbij plooiën de kernbedrijven zich steeds verder terug op een steeds engere core-business om uiteindelijk te verwateren tot lege marketingdozen. Bovendien zijn de juridische bedrijfsstructuren (en de daaraan verbonden sociale overlegstructuren) niet langer de weergave van de economische realiteit. Dit maakt dat bedrijfsnetwerken nog moeilijk benaderbaar zijn vanuit nationaal georganiseerde overheden (en vakbonden). De globalisering heeft m.a.w. de verhoudingen tussen markt en staat grondig hertekend.

3.3. Verschuiving in de internationale arbeidsverdeling

Via het Internet raken steeds meer regio's uit de Derde Wereld in 'real time' verbonden met groeiregio's in het Westen. Op die manier halen zij snel de westerse economische voorsprong in. Anderzijds blijven belangrijke delen van de wereld, zowel in het Noorden als het Zuiden, uitgesloten van de transnationale bedrijfsnetwerken. Hierdoor blijven hele regio's in het Zuiden ver-

stoken van economische groei en worden regio's in het Noorden geconfronteerd met economisch verval.

3.4. Delokalisatie en desindustrialisatie

Het internationaal opheffen van handels- en investeringsbeperkingen zorgt er voor dat de kostengedreven industrie en de laaggeschoolde diensten langzaam wegschuiven uit Vlaanderen. Dit leidt tot een zwaar verlies aan arbeidsplaatsen, vooral in de 'maak'-industrie. Meteen wordt ook de toekomst van laaggeschoolde werknemers in de industrie problematisch. Eveneens nieuw is dat ook delokalisatieprocessen ontstaan in 'hightech'-sectoren als softwareontwikkeling (India), de filmindustrie (special effects en animatiefilms in India), in de medische sector (bypass-operaties in Zuid-Afrika), architectuur, chipdesign, farmaceutisch onderzoek, engineering ... Het wordt hierdoor steeds moeilijker voor Europa om via innovatie, kennis, nieuwe producten en diensten steeds maar meer toegevoegde waarde te genereren en vooruitgang te verwerven. Toch moet de problematiek van desindustrialisatie en delokalisatie gerelativeerd worden. De nieuwe industrielanden die de westerse activiteiten aantrekken, hebben ook heel wat behoeften, hetgeen onze export ten goede komt. Delokalisatie vernietigt dus geen banen maar zorgt wel voor ingrijpende sectorale verschuivingen. Bovendien blijkt de toegevoegde waarde van de Europese industrie stabiel te blijven. De sterke terugval in de industriële werkgelegenheid is enkel en alleen te wijten aan de enorme productiviteitsstijgingen in de industrie. Het wegwijzen van de industriële werkgelegenheid is dan ook een structureel gegeven dat allicht niet te stoppen is. Toch is de industrie een bron van toegevoegde waarde, wetenschappelijke en maatschappelijke vooruitgang en export. Het ondersteunen en begeleiden van de industriële transformaties is dan ook nodig om de industrie in stand te houden. De uitstoot van vooral laaggeschoolde arbeidskrachten uit de industrie zal daarbij in de dienstensectoren opgevangen moeten worden.

3.5. Informatie- en communicatietechnologieën

Deze spelen een steeds dominantere rol in het productieproces. Het zijn doorbraaktechnologieën die in alle sectoren hun toepassing vinden en dit in alle fases van het productieproces. Zij ondersteunen de globalisering (digitale globalisering), leiden tot een nieuwe virtuele economie, tot netwerkproductie, tot wereldwijde uitbesteding. Ze inspireren tot grondige veranderingen in het productieproces (procescontrole, integratie van productiestappen), in de toelevering en de distributie, en maken een flexibele productie op maat van

de klant mogelijk. Tenslotte creëren zij tal van nieuwe diensten en producten en zijn ze daardoor uitgegroeid tot een belangrijke groeimotor.

3.6. Kennis als motor voor groei

Het klassieke economische groeimodel (Solow-Swan) is door de technologische vooruitgang achterhaald. In dit model werd technologische vooruitgang beschouwd als een exogene factor (iets dat buiten de economische realiteit staat) en was economische groei het gevolg van kapitaalaccumulatie. Nu zijn O&O-investeringen, innovatiekracht en de capaciteit van bedrijven om nieuwe technologische veranderingen te assimileren de belangrijkste determinanten van economische groei geworden. Menselijk kapitaal en immateriële investeringen hebben de plaats van fysiek kapitaal ingenomen als motor voor groei en concurrentievermogen. Meer zelfs: kennisontwikkeling en innovatie zijn routineprocessen geworden en een integraal onderdeel van het productieproces (de productie van technologie gebeurt nu als het ware aan de lopende band). De voornaamste determinant van economische groei is niet langer kapitaalaccumulatie, maar wel investeringen in O&O, het opvoeren van de innovatiecapaciteit van bedrijven, de diffusie van kennis en informatie, ... Het industriebeleid moet dan ook werk maken van de transformatie van de productie- naar een kennismaatschappij, van de mechanische naar de digitale wereld. Enkel door voortdurend innovatief te zijn, kunnen bedrijven de wereldwijde concurrentie voor blijven. Innovatie moet daarbij zo breed mogelijk gezien worden: in producten en diensten, in het productieproces, in arbeids- en bedrijfsorganisatie, in beheer /organisatie van bedrijfsnetwerken,... Wetenschapsbeleid groeit daardoor uit tot de belangrijkste pijler van het industriebeleid. Maar het zou verkeerd zijn zich hierbij enkel blind te staren op de 'hightech'-sectoren. Ook het innovatiepotentieel van de traditionele sectoren kan en moet opgevoerd.

3.7. De verwaterde grenzen tussen industrie en dienstensectoren

Industriële producten krijgen steeds vaker een kennis- en dienstencomponent. Het maken van producten is ondergeschikt geworden aan het leveren van complete systemen en oplossingen, liefst op maat van de klant. Dit betekent een accentverschuiving naar dienst-na-verkoop, onderhoud, regelmatige update van installaties. Industriële bedrijven gebruiken in toenemende mate diensten als input. Steeds meer dienstenbedrijven zijn uitsluitend op de industrie gericht (vaak zijn ze het resultaat van uitbestedingsprocessen). Ook het productieproces zelf wordt steeds meer immaterieel: O&O, software, vorming en opleiding, ... Tenslotte worden de dienstensectoren 'geïndustrialiseerd'. Dat wil zeggen dat diensten volgens industriële processen 'geprodu-

ceerd' worden: standaardisatie, modularisering, het uiteenrafelen van de productieketen waarbij elk onderdeel daar gelokaliseerd wordt waar het kostenvoordeel het grootst is. Ook de diensten zelf evolueren naar gestandaardiseerde producten die bewaard en verhandeld kunnen worden. Tenslotte zijn bedrijven onderdeel van grote internationale logistieke en productienetwerken waarin productie en diensten intens met elkaar verweven zijn. Het industriebeleid moet er dan ook op gericht zijn om bedrijven in staat te stellen zich te positioneren op de strategische knooppunten in deze netwerken (d.w.z. op de activiteiten die het meest toegevoegde waarde genereren). Bovendien maakt de toenemende verwevenheid tussen industrie en diensten dat het concurrentievermogen van de industrie rechtstreeks bepaald wordt door de dynamiek en productiviteitsgroei in de dienstensectoren. Efficiënt werkende dienstenmarkten zijn hierbij dan ook een noodzaak.

4. Mooie en lelijke plekjes in het Vlaamse sociaal-economische landschap¹

Dat Vlaanderen een levensstandaard heeft die tot de hoogste ter wereld behoort, is niet toevallig. Het beschikt namelijk over een niet onbelangrijk aantal troeven:

- een goede infrastructuur en centrale ligging binnen Europa;
- een zeer hoge productiviteit en productiviteitsstijgingen als basis voor economische groei, al boet Vlaanderen hier wel aan voorsprong in;
- zeer hoge particuliere investeringen (uitgedrukt in % van het BBP);
- een goed geschoolde beroepsbevolking;
- een hoge kwaliteit van de diensten van algemeen belang en de recente sterke terugval in de telecommtarieven;
- een lange traditie van sociale dialoog;
- een hoge graad van sociale cohesie;
- een stabiele macro-economische omgeving;
- een goede toegang tot bedrijfsfinanciering, al heeft zich in België, door de afwezigheid van institutionele beleggers, nooit echt een volwaardige markt voor 'venture capital' (risicokapitaal nodig voor het opstarten, ontwikkelen en laten groeien van hightech bedrijven) ontwikkeld.

---

¹ De informatie werd bij elkaar gesprokkeld uit het *Entreprise Scoreboard* van de Europese Commissie, het *Sociaal-Economisch Rapport Vlaanderen* (SERV, 2003), het *Rapport over het concurrentievermogen van de Vlaamse Economie* (De Backer K., Sleuwaegen L., 2003, Steunpunt ondernemerschap, ondernemingen en innovatie Leuven).

Alles kan echter beter. Daarom moeten we ook oog hebben voor de zwaktes.

- Industriële structuur:
  - we staan relatief zwak in kennisintensieve sectoren als machinebouw, elektronica, overige transportmiddelen, informatica. De hogere productiviteit in Vlaanderen is niet het gevolg van de aanwezigheid in spitssectoren maar wel het gevolg van een hoge productiviteit in alle sectoren. Met minder werkenden wordt in Vlaanderen toch meer toegevoegde waarde gegenereerd;
  - sedert 1970 is de industriële werkgelegenheid in België met zowat 40 % teruggelopen tegen een vermindering met 20% in de EU-15. Boosdoener zijn de enorme productiviteitsstijgingen. Vlaanderen (met een terugval van 1/3) doet het hier wel wat beter dan Wallonië.
- Beroepsbevolking:
  - hoge loonkosten;
  - hoge indirecte lasten op laaggeschoolde arbeid, die de de langdurige werkloosheid in stand houden;
  - lage werkzaamheidsgraad (aantal werkenden en werkzoekenden in de totale bevolking op arbeidsleeftijd), als gevolg van een late intrede en een vroege uittrede. Vooral bij ouderen is de participatiegraad zeer laag (slechts 22% van de vrouwen in de leeftijdscategorie 50 tot 64 jaar is actief, terwijl dit in de buurlanden 38 % is). De lage werkzaamheidsgraad hangt samen met de hoge arbeidsproductiviteit die het gevolg is van kapitaalverdieping (substitutie arbeid door kapitaal);
  - lage graad van ondernemerschap (berekend op het aantal ondernemers in de totale bevolking): slechts 2,6 % in 2002 tegen 8 % gemiddeld (of op de 35ste plaats op een totaal van 37 beschouwde landen).
- Informatietechnologieën:
  - Vlaanderen investeert slechts 4 % van zijn BNP in ICT, tegen bvb. 9% in de Scandinavische landen;
  - relatief weinig internetgebruik als gevolg van de hoge tarieven en dit ondanks de ruime verspreiding van kabel en breedband;
  - povere prestaties op vlak van e-government (de relatie tussen burger en overheid via het internet): in Scandinavië besteedt de overheid jaarlijks 282 euro per hoofd aan ICT-uitgaven; in België is dit slechts 155 euro.
- Infrastructuur en nutsvoorzieningen:
  - laag niveau van overheidsinvesteringen als gevolg van de penibele budgettaire situatie in het verleden;

- hoge energieprijzen: samen met Duitsland heeft België de hoogste elektriciteitsprijzen van de EU en dit zowel voor klein- als grootverbruikers;
  - congestieproblemen in de aangeboden transportinfrastructuur.
- Onderzoek en ontwikkeling:
- relatief weinig overheidsinvesteringen in O&O, al wordt dit gecompenseerd door relatief hoge private bestedingen;
  - het aandeel van de omzet door nieuwe producten op de markt (in % van de totale omzet) ligt in België niettemin lager dan elders. Dit hangt samen met de specialisatie van België in traditionele procesindustriën waar het competitief voordeel sterk bepaald wordt door kostenbeheersing;
  - innovatie: het aantal patenten per miljoen inwoners situeert zich beneden het Europees gemiddelde. Bovendien worden zij doorgaans aangevraagd door buitenlandse ondernemingen. Belgische bedrijven zijn heel wat minder actief op dit vlak;
  - beperkte betrokkenheid bedrijven in innovatieve samenwerkingsverbanden met andere bedrijven.
- Scholing:
- veel laaggeschoolden (42 % van de beroepsactieve bevolking heeft geen diploma secundair onderwijs);
  - relatief laag aantal universitair geschoolden;
  - het aandeel van de beroepsbevolking dat een opleiding volgt, ligt beneden het Europees gemiddelde.
- De Vlaamse export:
- de export is te eenzijdig gericht op de EU: 73 % van de totale export. Nederland exporteert dubbel zoveel naar Zuid-Oost-Azië, terwijl Duitsland het dan weer veel beter doet in de rest van Europa;
  - relatief zware administratieve lasten voor KMO's;
  - beperkte aandacht voor milieuvriendelijke bedrijfsvoering (gemeten aan het aantal ISO 14001 milieucertificaten).

5. Vlaamse instrumenten in een mondiaal concert

Het zou niet realistisch zijn te denken dat de Vlaamse overheid in staat is invloed uit te oefenen op structurele internationale ontwikkelingen of op investeringsbeslissingen van internationale groepen. Vlaanderen kan de globalisering niet sturen.

Bescheidenheid is hier dus aangewezen. Vlaanderen kan enkel impact uitoefenen op de omgeving waarop ondernemingen opereren. Maar toch is het arsenaal aan instrumenten niet onaardig.

In Vlaanderen werden de doelstellingen van de Top van Lissabon (maart 2000) geconcretiseerd in de 21 doelstellingen van het Pact van Vilvoorde, ondertekend op 22 november 2001). In deze doelstellingen werd o.m. aandacht besteed aan levenslang leren, het optrekken van de werkzaamheidsgraad, het stimuleren van het ondernemerschap, de verhoging van de kwaliteit van de arbeid en de arbeidsorganisatie, het uitbouwen van kenniscentra, het ontkoppelen van economische groei en milieu-impact,...

Het Innovatiepact dat in 2003 werd afgesloten (zonder betrokkenheid van de vakbonden!) wil dan weer de bovenvermelde doelstelling van Barcelona in praktijk brengen.

Het Vlaams industrieel beleid zal hoe dan ook een Europees omkaderd beleid zijn. De EU startte als een onvolmaakte douane-unie met het gemeenschappelijk buitentarief als voornaamste bouwblok.

Geleidelijk diepte de economische integratie verder uit en werd de liberalisering van markten verder doorgedreven. Tezelfdertijd ontstonden nieuwe instrumenten, reguleringen, stabilisatieprogramma's, coördinatiemechanismen waardoor het EU-beleid diep doordrong in de nationale soevereiniteit. Deregulering ging wel degelijk gepaard met nieuwe reguleringen waardoor nationale bevoegdheden aan de lidstaten onttrokken werden, al was de transfer van bevoegdheden van de staat naar de markt nog indrukwekkender.

6. Infrastructuur

In Vlaanderen werd voor 7000 hectare aan nieuwe industrieterreinen voorzien om het tekort aan industriegrond op te vangen. Omdat grond stilaan een schaarse productiefactor geworden is, dienen evenwel ook de reeds beschikbare industrieterreinen optimaal gebruikt te worden via:

- het bouwrijp maken van bestemde bedrijventerreinen;
- de ontwikkeling van het concept van duurzame industrieterreinen (minder milieubelasting en minder economische kosten via gemeenschappelijke voorzieningen);
- het opwaarderen van bedrijfsgebouwen door integratie van ICT-voorzieningen;
- investeringen in incubatie- en innovatiecentra waar faciliteiten, coaching en financiering gebundeld worden;
- het versneld werk maken van sanering en heruitrusting, brownfields;

- het oplossen van de problematiek van zonevreemde bedrijven en bedrijven die kampen met onvoldoende ruimte voor uitbreiding.

De informatie- en communicatie-infrastructuur dienst versneld te worden uitgebouwd om de nieuwe economische diensten (en de daaraan verbonden werkgelegenheid) te ondersteunen.

De link tussen economische groei en transportgroei moet doorbroken worden door het bevorderen van milieuvriendelijke transportmodi, bvb. via het beter doorrekenen aan de gebruiker van de prijs van transportinfrastructuur.

Grote infrastructuurwerken zwingelen de conjunctuur aan. Vlaanderen moet werk maken van zijn ‘missing links’: een betere ontsluiting van de zeehavens, een tweede spoorontsluiting voor de Antwerpse haven, het Deurganckdok, het Schelde-Seine-project (één van de 30 prioritaire Europese infrastructuurwerken), de realisatie van de IJzeren Rijn en van de RER rond Brussel.

7. Wetenschap en technologie

Het autonoom Vlaams wetenschapsbeleid startte in 1988 met een grote handicap als gevolg van de jarenlange onderfinanciering door de federale overheid. Ondanks een inhaaloperatie blijven de publieke uitgaven in Vlaanderen beduidend lager dan in andere sterk geïndustrialiseerde landen.

Terwijl in 1995 1,75 % van het BRP aan Onderzoek en Ontwikkeling besteed werd, is dit anno 2003 opgelopen tot 2,4 % (wat reeds hoger is dan de 2,1 % in Nederland). Om de in Barcelona vooropgestelde doelstelling van 3 % te halen zal het technologiebudget jaarlijks met 60 miljoen moeten groeien, tot in 2010. De Vlaamse overheid zal dan 1 % (momenteel 0,71 % van het BRP) investeren in O&O. De andere 2 % moet door de privé-sector bijeengebracht worden (nu 1,6 %), zoals trouwens afgesproken werd in Barcelona. Omdat dit laatste niet opgelegd kan worden, moeten de engagementen van het Innovatiepact permanent opgevolgd worden via bvb. het voortdurend beter scoren op een serie innovatie-indicatoren zoals octrooien, ‘spin-offs’, samenwerkingssakkoorden tussen onderzoeksinstituten en bedrijven. Maar het realiseren van absolute doelstellingen volstaat niet. België haalt bvb. niet het maximum uit zijn onderzoeks- en innovatiepotentieel als gevolg van een te vergaande versplintering. Fiscale stimuli zijn bvb. federaal, subsidies regionaal, wat een eenduidig beleid bemoeilijkt. Binnen Vlaanderen zijn er drie ministers verantwoordelijk voor wetenschapsbeleid (de ministers van Onderwijs, Economie en de Innovatie). Ook is er weinig coördinatie van het wetenschappelijk onderzoek tussen overheid, privé-sector, universiteiten en

wetenschappelijke instellingen, en een algemeen gebrek aan kennismanagement.

Kennismanagement veronderstelt onder meer het organiseren, beheren en dynamiseren van innovatiesystemen waardoor alle schakels in de kennisinfrastructuur verbonden worden en de kennisontwikkeling geactiveerd wordt. Het wetenschapsbeleid moet dan ook aanwezig zijn in alle fases van het technologieproces :

- het creëren van kennis zowel via zuiver basisonderzoek als via strategisch onderzoek in functie van economische en maatschappelijke doelstellingen op middellange termijn;
- het omzetten van kennis in nieuwe producten en processen ;
- de organisatie van de technologiediffusie;
- het vergroten van het technologisch absorptievermogen van bedrijven;
- de ontwikkeling van sociaal kapitaal (de informele, niet-geschreven kennis);
- opvolging en evaluatie van de wijze waarop de ingezette middelen werden aangewend en ex-post analyse van de effecten van het uitgevoerde onderzoek;
- de creatie van clusters die technologische knowhow, industrie, regelgevende instanties en financiële instellingen samenbrengen om strategische plannen te ontwikkelen voor nieuwe technologieën;
- de inschakeling van ons wetenschappelijk potentieel in de grote Europese Onderzoeksruiimte, die de Commissie tot stand wenst te brengen om zo de verregaande versplintering binnen Europa terug te draaien;
- het vergroten van de aantrekkingskracht van het wetenschappelijk en technisch onderwijs: de doelstelling van Barcelona zal immers tot een tekort aan wetenschappers leiden.

Een ander belangrijk aandachtspunt is de uitbouw van de eigen “centers of excellence”:

- IMEC: micro-elektronica en nanotechnologie;
- Vlaams Instituut voor Biotechnologie;
- Flanders Mechatronics (automatisering en mechatronica);
- Vlaams Instituut voor de Logistiek;
- iDTV (interactieve digitale televisie, samenwerking tussen kabelgroepen en televisiezenders voor de ontwikkeling van een gemeenschappelijk digitaal multimediatplatform;
- VITO (milieutechnologieën, niet-nucleaire energie, nieuwe materialen);
- Flanders’ Drive (virtueel testcentrum voor de automobiel).

Ook in andere niches schittert Vlaanderen en kunnen technologieclusters uitgebouwd worden: textielmachines, de grafische sector, de lucht- en ruimtevaartsector, telecommunicatie,...

De belangrijkste motor van economische groei op lange termijn is niet langer kapitaalaccumulatie, de materiële investeringen, maar wordt gevormd door de immateriële investeringen, de innovatiecapaciteit en de mate waarin kennis en informatie zich snel in een economisch weefsel doorzetten. Er is nood aan een versterking van de kennisinfrastructuur in zijn meest brede betekenis. Zowel in 'hightech' als 'lowtech' (het vernieuwen van de traditionele industriële sectoren) moet kennisontwikkeling gestimuleerd worden.

8. Informatie- en communicatietechnologieën

De groeiversnelling in de Verenigde Staten tijdens de tweede helft van het voorbije decennium wordt grotendeels toegeschreven aan de hogere inzet van ICT. De prijsdaling van ICT-investeringsgoederen, gekoppeld aan een steeds hogere performantie, lokte belangrijke ICT-investeringen uit. Dit leidde tot forse productiviteitsstijgingen (en dus hogere groeicijfers) in de ICT-sector zelf, maar ook in de ICT-gebruikende sectoren. Een ICT-beleid dat de oude economie zou afschrijven, zou getuigen van een volkomen foutieve beleidsvisie. De digitale economie zal immers de traditionele industrie niet vervangen maar wel vernieuwen. De ontwikkeling, het gebruik en de integratie van ICT in de bedrijfsorganisatie moet dan ook ten volle ondersteund en gestimuleerd worden. De bedrijven hebben immers de mogelijkheden van het internet als universeel platform nog nauwelijks ontdekt. Bovendien is het toekomstig ontwikkelingspotentieel bijzonder groot.

Elementen voor een ICT-beleid zijn :

- een aangepast regulerend kader dat de consumenten zekerheid biedt en tegelijkertijd de ontwikkeling van nieuwe producten, diensten en markten ondersteunt (bescherming privacy, betalingsverkeer, geschillenregeling, intellectuele eigendom, produktstandaarden);
- ontwikkeling en gebruik van e-content (digitale inhoud). De vraag naar en het gebruik van multimedia-inhoud moet gestimuleerd, zowel voor privé-, sociale, professionele als culturele doeleinden;
- ondersteuning van het gebruik van breedbandinternet in de bedrijfsvoering: ontwerp, co-design, virtueel projectmanagement, productieplanning, logistiek;
- beheer, onderhoud en herstellingen op afstand;
- uitbouw e-government. Met de invoering van de elektronische identiteits-

kaart realiseerde België een wereldprimeur op vlak van e-government. De overheid kan zelf allerlei elektronische diensten ontwikkelen die een betere service t.a.v. de burger garanderen. Tegelijk kan ze voor het bedrijfsleven de administratieve lasten vereenvoudigen. Tenslotte kunnen overheidsprojecten een belangrijk demonstratie-effect hebben op de privé-sector;

- verdere uitbouw van de IT-infrastructuur.

9. Ondersteuning bedrijfsleven

Onder deze rubriek treffen we alle maatregelen aan die het ondernemen moeten bevorderen :

- ondanks de hoge spaarquote blijken relatief minder jonge/startende ondernemingen nog in staat om risicokapitaal aan te trekken. Een verbetering van de toegang tot de kapitaalmarkt kan via de co-financiering van hoogtechnologische starters, de verdere ontwikkeling van de markt voor risicokapitaal via bvb. Arkimedes, het verstrekken van overheidswaarborgen op leningen en kapitaal, het verbeteren van de toegang van KMO's tot steun voor wetenschappelijk onderzoek;
- ondersteuning van veranderingen in de arbeidsorganisatie. De overgang naar een kennisgedreven netwerkeconomie vereist eveneens nieuwe arbeidsorganisatiestructuren en -concepten. Het strakke en hiërarchische Taylorisme is niet meer aangepast aan de flexibele productieconcepten, de hoge kwaliteitsvereisten, de netwerkstructuur van bedrijven, de klantgerichte productie. Het is evenmin in staat om het innovatiepotentieel van een onderneming volledig aan te boren. In de kenniseconomie is er behoefte aan vlakke beslissingsstructuren, teamwerk, een bottom-up benadering, decentralisatie van de besluitvorming en het maximaal aanboren van de informele (want niet geregistreerde) kennis die in een onderneming aanwezig is;
- impactanalyse (sociaal en economisch) van beleidsmaatregelen;
- administratieve vereenvoudiging o.a. van oprichtingsdossiers (zowel naar tijd als naar kosten);
- betere toegang van KMO's tot informatietechnologieën (via bv. het "Go Digital"- project van de Europese Unie);
- specifieke opleidingsprogramma's die het ondernemen moeten bevorderen;
- aandacht voor trajectbegeleiding van vnl. technostarters;
- ondersteuning starters door inbreng partnerhulp op vlak van machines, onderzoek en ontwikkeling, distributie en logistiek;

- ondersteuning van de kwalitatieve factoren van het concurrentiebeleid :
  - creatie van een innovatieve cultuur,
  - opvoeren van het kwaliteits- en milieubewustzijn,
  - ondersteunen van bedrijven in het beheer van de totale waardeketen van hun producten en diensten; het ontstaan van bedrijfsnetwerken heeft de bedrijfsvoering immers enorm complex gemaakt,
  - versterken van de service-component in de creatie van toegevoegde waarde;
- afschaffing van het call-systeem in de expansiesteun, dit omwille van het gebrek aan transparantie en rechtszekerheid.

10. Vlaanderen Distributieland

Vlaanderen is met zijn uitgebreid infrastructuurnetwerk de toegangspoort tot de Europese banaan, het Europese kerngebied tussen Londen, Parijs, Milaan, Hamburg en München. De helft van het Europese BBP wordt hier geproduceerd. Vlaanderen moet zich dan ook verder ontplooiën als de distributieregio bij uitstek.

Het bijeenbrengen van alle belanghebbenden (kenniscentra, de Vlaamse logistieke bedrijven en de Vlaamse overheid) in het Vlaams Huis voor de Logistiek moet dan ook bijdragen tot het uitbouwen van een hoogwaardig distributienetwerk. De klemtoon moet hierbij komen te liggen op het ontwikkelen en verspreiden van nieuwe innovatieve logistieke concepten. Zo zou er moeten gewerkt worden aan een optimale inzet van ICT in vracht- en transportmanagement (virtueel voorraadbeheer), de uitbouw van multimodale projecten, aandacht voor knelpunten, promotie in het buitenland van onze logistieke mogelijkheden, ervarings- en kennisuitwisseling.

De kost van het transport is in de loop der jaren uitgegroeid tot de kunst van de logistiek. In logistieke processen wordt steeds meer toegevoegde waarde gegenereerd. De doelstelling van het logistiek beleid moet dan ook niet langer het genereren van vracht zijn maar wel het aanbieden van klantspecifieke oplossingen.

11. Nutsvoorzieningen

De vrijmaking van de elektriciteitsmarkt heeft in Vlaanderen niet geleid tot lagere prijzen. Bijkomende beheerskosten omwille van de complexere organisatie van de distributie, onvoldoende overslagcapaciteit aan de grenzen, de

nog steeds dominante positie van de elektriciteitsproducenten en de weinig transparante prijsstructuren maken dat de vrijmaking van de markten in de praktijk niet werkt. Bovendien anticipeerde de overheid op de dalende energieprijzen met de invoer van allerlei heffingen, die vooral de basisindustrie zwaar treffen. Om te beletten dat traditionele maar sterk vernieuwingsgerichte sectoren als staal, non-ferro en chemie volledig wegtrekken uit Vlaanderen dient er een maximumfactuur aan heffingen ingevoerd te worden en dient een gedeelte van de virtuele productiecapaciteit van Electrabel openbaar te worden verkocht.

12. Overheidsinitiatief

De bewering dat overheidsinitiatief contraproductief is, dat het het status quo bevordert en bol staat van politieke beïnvloeding, is niet altijd terecht. Voorwaarde is wel dat het overheidsingrijpen in volle onafhankelijkheid kan verlopen. In Vlaanderen zouden de regionale investeringsmaatschappijen – politiek onafhankelijk, transparant, onderworpen aan vennootschapswetten en aan de regels voor deugdelijk bestuur – gereactiveerd kunnen worden en ingezet worden op de markt voor ‘venture capital’ voor hoogtechnologische ondernemingen, voor het financieren van publiek-private samenwerkingsverbanden en van projecten met een belangrijke maatschappelijke waarde maar met een lange terugverdientijd.

Ook overheidsbestellingen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het lanceren van nieuwe producten en diensten.

13. Een duurzame industrie

Het loskoppelen van economische groei en milieubelasting wordt een politieke topprioriteit voor de volgende generaties. Europa moet zijn sterke positie op vlak van milieubeleid en milieutechnologie uitbouwen tot een competitieve troef en hier streven naar het wereldleiderschap. De bijdrage van de industrie tot duurzame ontwikkeling via de ontwikkeling van milieutechnologieën kan moeilijk onderschat worden. Duurzaamheid moet dan ook omgebogen worden van bedreiging tot opportuniteit. Maar het streven naar eco-efficiënte productieprocessen en naar een geïntegreerd productbeleid (levenscyclusbenadering – ontwikkelen van een leefbare recyclageindustrie), evenals de ontwikkeling en verspreiding van zuivere technologieën en milieubeheerssystemen, vergt ook een actief overheidsingrijpen. Dit beleid kan gestalte krijgen via ondersteuning van het wetenschappelijk onderzoek

naar milieutechnologieën, overheidsinvesteringen, publiek-private samenwerkingen, programma's voor een duurzame industriële productiestructuur, de ontwikkeling van prijsmechanismen die duurzame ontwikkeling bevorderen en fiscale steunmechanismen.

Anderzijds moet vermeden worden dat Vlaamse bedrijven een concurrentiehandicap oplopen. Benchmarking, economische impactanalyse van milieumaatregelen en technische haalbaarheid moeten dan ook eveneens instrumenten van het milieubeleid zijn.

14. Meer automatische stabilisatoren

Het is godgeklaagd dat de Vlaamse ondernemersconferentie pas georganiseerd werd op het ogenblik dat de conjunctuur weer opveert. De geplande maatregelen zullen m.a.w. pas in voege treden wanneer dit niet meer nodig zal zijn. Het anti-cyclisch beleid van de overheid is door de traagheid van de politieke besluitvorming al te vaak een pro-cyclisch en dus onproductief beleid. Het is dan ook belangrijk dat er meer stabilisatoren automatisch in werking treden vanaf het prille keren van het economisch tij. Zo zouden fiscale steunmaatregelen, expansiesteun, begroting of overheidsinvesteringen mee kunnen evolueren met een Vlaamse conjunctuurbarometer.

15. Buitenlands beleid

Vlaanderen is sedert 2002 volledig verantwoordelijk voor zijn extern economisch beleid. Een belangrijke bevoegdheid, gelet op de grote exportgerichtheid van Vlaanderen en het wereldwijd vrijmaken van kapitaalstromen. Het Vlaams buitenlands beleid is door de vele wissels aan de top van Export Vlaanderen en de aanslepende integratie van de Dienst Investeren in Vlaanderen in Flanders Investment and Trade ter plaatse blijven trappelen. Het Belgisch buitenlands beleid is traditioneel steeds sterk Afrikaans gericht geweest, waardoor de aansluiting met de Aziatische groeipolen jammerlijk gemist werd.

Het aantrekken van buitenlandse investeringen is een intensief proces dat continuïteit, een aangehouden prospectiebeleid, dossierkennis, netwerking en degelijke nazorg veronderstelt. Vooral in het zoeken naar exportmogelijkheden voor KMO's is er een belangrijke taak. Bovendien is de nazorg van investeringsdossiers minstens zo belangrijk (begeleiding bij het zoeken naar

sites en de opstart van projecten). Een soepele samenwerking met de ondernemingsloketten en andere lokale instanties is dan ook erg belangrijk.

16. Sociaal begeleiden industriële transformaties

Globalisering en digitalisering leidden tot ingrijpende transformaties in het bedrijfsleven. Dit heeft op zijn beurt tot een versnelling geleid in de creatie en vernietiging van bedrijven en arbeidsplaatsen. De bedreigingen voor het sociaal weefsel moeten dan ook opgevangen worden door een versterking van de ‘sociale schokdempers’. Het wegvallen van de steun aan ondernemingen in moeilijkheden heeft als onvermijdelijke consequentie dat middelen moeten ingezet worden in de sociale reconversie van werknemers en de economische reconversie van zwaar getroffen streken. Voorbeelden hiervan zijn het recht op outplacement, de uitbouw van het Herplaatsingsfonds, de creatie van regionale, resp. sectorale tewerkstellingscellen.

In de Europese structuurfondsen moeten meer middelen voor het begeleiden van industriële veranderingsprocessen uitgetrokken worden. Om met ontslag bedreigde werknemers het trauma van de werkloosheid te besparen, dienen er verder transferbanen georganiseerd te worden waarbij de werkgever die ontslaat samen met de overheid een tijdelijke job aanbiedt gecombineerd met opleiding, dit in afwachting van een nieuwe volwaardige baan.

Werknemers moeten ook vanaf het begin in nakende herstructureringsprocessen betrokken worden via een economische informatieverstrekking die veel verder reikt dan nu het geval is (bvb. inzicht in strategische plannen, interne en externe audits).

Via formules van sociaal verantwoord ondernemen (sociale jaarverslagen, sociale auditing, sociale labels, opname in ethische beleggingsfondsen) moeten herstructureringsprocessen met zo min mogelijk sociale pijn gepaard gaan.

Werknemers hebben alle belang bij het tijdig detecteren van knipperlichten over nakende moeilijkheden in hun bedrijf. Het Vlaams Agentschap Ondernemen moet in zijn preventief beleid (voorkomen van falingen en herstructureringsprocessen) ook zijn diensten aanbieden aan werknemers en dit niet enkel voor het opsporen van bedrijven in moeilijkheden maar ook voor het aanbieden van een eerstelijnsadviesverlening (eventueel in combinatie met adviescheques).

In dit verband is tevens een coördinatie met de depistagediensten van de (federale) rechtbanken van koophandel noodzakelijk.

17. Besluit: coördinatie, visie en strategie gevraagd

De globalisering en Europese eenmaking hebben zware gevolgen gehad voor de wijze waarop de instrumenten voor industrieel beleid gehanteerd worden. Het vrijmaken van de handelsstromen om de concurrentie te bevorderen staat als beleidsoptie immers diametraal tegen de oriëntatie door de overheid van de goederen- en dienstenstromen. Toch groeit de belangstelling voor industriepolitiek opnieuw.

Europa heeft sedert 1985 zijn macro-economische huishouding (realisatie interne markt, herstel grote macro-economische evenwichten, creatie EMU) op orde gezet. Er is nu nood aan nieuwe enthousiasmerende stappen in het economisch integratiestreven. Een industriebeleid gericht op het mobiliseren van economie en samenleving rond een duurzame industrie met toekomst zal ongetwijfeld deze rol kunnen vervullen. Kennis en technologie zullen daarbij centraal staan. En in plaats van structurele aanpassingen uit te stellen, zal het industriebeleid deze moeten versterken. Dit maakt meteen een sterke sociale component in dit industriebeleid noodzakelijk. Dit betekent ook een strategisch overheidsbeleid dat de technologische ontwikkelingen en de industriële veranderingen tracht in te schatten, te begeleiden en te sturen. Vlaanderen zal toekomstgerichte industriële niches moeten opsporen en versterken, zijn sterke punten verder stimuleren (micro-elektronica, biotechnologie, logistiek, nieuwe materialen, ...), nieuwe markten ontwikkelen (gezondheid, milieu, informatiemaatschappij, alternatieve energie, milieutechnologie), en zijn traditionele sectoren moderniseren.

Het industriebeleid vraagt ook een integrale benadering met vergaande koppelingen naar het macro-economische beleid, wetenschapsbeleid, het infrastructuurbeleid, het arbeidsmarktbeleid, het milieubeleid en de algemene regelgeving. In dit geval is het geheel meer dan de som van de afzonderlijke delen. Het reduceren van het industriebeleid tot een louter ondernemingsvriendelijk beleid zou dan ook een verschraving van het beleid betekenen. De oneindige versplintering van bevoegdheden op vlak van industriebeleid in brede zin is hierbij een forse handicap. Enerzijds een versplintering over diverse beleidsniveaus: Europa (monetair beleid, wetenschapsbeleid, steunverlening), België (wetenschapsbeleid, lucht- en ruimtevaart, begroting, sociale zekerheid) en regionaal (infrastructuur, KMO-beleid, handelsbeleid, expansiesteun, wetenschapsbeleid, milieu,...). Verder werden deze bevoegdheden op de diverse beleidsniveaus nogmaals fel versnipperd. Dit belet een effectief beleid en roept om samenhang en coördinatie. Het economisch beleid kan dan ook geen monopolie zijn van de Minister van Economie alleen, maar moet een zaak zijn van de hele regering. Alleen dan is een geïn-

tegreerde aanpak mogelijk. En via de open coördinatiemethode moet een gemeenschappelijk Europees beleid tot stand komen.